

מנגד

ההיסטוריה (כמעט) חוזרת

רבותי, אם לא ידעתם זאת, ההיסטוריה חוזרת. זו אותה הגברת בנינו האדרת. מי אמר שנס ליחם של פיתגמס וניבים חבוטים?

למרבית הבריות קשה ואולי בלתי אפשרי כיום להבין את סערת הרגשות שעוררה פרשת הפקיד הבכיר. קשה להבין מדוע נטלו על עצמם ראשי-הממשלה ושרי-הביטחון סיכונים כאלה, מדוע הלכו בדרך קיצונית כל-כך, ומדוע אילצו את עצמם לנווט בדוחק בין עמדות שסכנתן זהה, ובשם הביטחון וכבוד השב"כ הסתבכו עם שוטים ונבלים... בקרב אנשי הרוח הפכה הפרשה לפרשת דרכים. היא הפרידה בין ח"כ חיים צדוק, גד יעקובי ואבא אבן לבין יצחק רבין ושמעון פרס. היא הצמיחה מריבות ששנים נדרשו כדי להעלות לתן ארוכה. לא היתה זו, או, מכל מקום, כעבור זמן קצר היא חדלה מחיות. פרשת אשמתו או חפותו של אברהם שלום... השאלה היסודית היתה עמוקה יותר: האם באמת חובה על הצבא ועל שירותי הביטחון, שבעיני רבים כל-כך היו שם-נדרש למדינה, להעמיט עצמם בסכנה, להחליש את יוקרתם ואת ביטחונם העצמי רק כדי לתקן עוול היפותטי? מלבד יצחק מרדכי היה - כך טענו המתנגדים לחקירה בפרשה - עוד קורבן בן שממנו התעלמה מדינת ישראל. העוינות של דעת-הקהל העולמית כלפי העמדה הישראלית הרישמת הרגיזה יותר מאשר עיר-ערה את ביטחונם של מתנגדי החקירה. הם הטילו ספק בטוהר כוונותיהם של המבקרים שמן החוץ, אשר טענו כי דברים כאלה עשויים להתרחש רק בישראל. אדרבה - טענו אנשי הימין - רק בישראל עשויים להתווכח על שאלות בסיסיות כמו ביטחון המדינה...

בעת שהפוליטיקנים תימרנו והאקדמאים חתמו על עצומות, היה הקולנו שבדמוגוגים הלאומניים מוכן להשמיע שוב את המת-כונים הישנים שלו באשר לרעות-החולות המכרסמות ביסודותיה של מדינת-היהודים... בסופו של דבר, היתה זה סירובם העיקש של חשבו כי הם משרתים את האינטרסים של ביטחון המדינה - להגביל עצמם בגבולות ההכרעות המישפטיות, שהעניק ליריביהם את ההזדמנות לה ציפו...

האם צריך להוסיף ולצטט? את כל השאר, כולל ה"הפי אנד", ניתן לקרוא בהרחבה בפרקים על פרשת דרייפוס שבסיפור האנגלי של פרופ' ד.ו. ברוגן מאוניברסיטת קיימברידג', התפתחו-תה של צרפת המדורגת 1879-1939. כל המובא לעיל מצוטט מספר זה. אנהנו רק החלפנו את השמות. כל היתר במקור וכלשונו.

מאה שנה כמעט חלפו מאז (1894) והימין הלאומני והאנארכו-נסי, פאטריטי הוריה בכיכרות, נושא שם הביטחון לשווא, אויבי הדמוקרטיה החושדים במסודותיה המישפטיות ובנוהליה, אויבי העיתונות הוופשית והוויכוח הציבורי הגלוי - לא למרו דבר. לא החכימו ולא השתנו.

אתה מסתכל שוב ברמותו של יצחק שמיר, כפת הברזל של הלח"י. הגבות הקודרות, הפנים הלא-אינטיגניטיוו, הסרות הגישות, המבע העיקש של כל-ביציר מאולף, החיוך הכפוי, הפה המרקלם מליצות בפאתוס של עסקו נידח מה הדרור הקודם. האם באמת ניתן לראות בו את כך דמותו של איוה גנרל בילוט, של הממטכ"ל הצרפתי של אותם ימים בוארפר, של איוה מארקו דו פאטי דה קלאם - כולם דמויות ידועות לשימצה הקשורות ברומה של הקצין היהודי שהורשע בכגינה על לא עוול בכפו, אנשי הביטחון המדינה הקודם לכל, הריאקציונרים שלא בחלו בשום שקר ובשום דבר תועבה בנסיור נם לחפות על מעלליהם ומחלליהם. אין ספק, הקול הוא קולו של יעקב. אבל הידיים דומות להפליא לידיו של עישו.

אני לא מציע שישקרו למען ביטחון. מטרת הביטחון נועדה לאפשר לאנשים לחיות בצדק. אני לא מעלה בדעתי כי הצדק יכול לחיות מבלי שהביטחון יהיה.

שימו לב. הוא, לא מציע שישקרו למען ביטחון. אבל הוא גם לא, מציע שלא ישקרו. הרי בסופו של דבר צריך, לאפשר לאנשים לחיות בצדק. אבל מהו צדק אם לא ביטחון, ומהו ביטחון אם לא צדק.

קישקוש, צ'רצ'יל לא היה מדבר כך. גם לא ירדו שלו, איב מונטאן, צעד גדול נוסף לעברו של כמיל שמעון פרס. השתלכות באזור. אמן הניסוח המבלבל, המששש, המשבש, המתחמק, אליו נחרו סופרים ישראלים לעלות לרגל דווקא הישבו, מה שיוזכר מכל זה הוא שבשעת ההכרעה מצאו עצמם הוא, שמיר ורבין באותו צד של המיתר, סוף-סוף, אם רק זה ייזכר מן הפרשה שלנו - דינו.

אני יודע את הגבולות, הוסיף פרס ואמר באותו כינוס לפי העיתונות, אני לא יכול לתת למישטרה הוראה לחקור, חובתי להעמיד בפני היועץ המישפטי לממשלה את ההיבטים של ניהול ענייני המדינה וניהול ענייני הביטחון, ולהעמיד אותו על התוקף שדבר. הוויכוח הוא לגיטימי ולא רכילות. זה ויכוח המתנהל על פי החוק ועל הפירושים לחוק.

אמר ועשה, שכן כעבור שלושה ימים מצא עצמו היועץ המישפטי בחוץ, ויכוח, לגיטימי, לא רכילותי - אבל כנראה בכל זאת עדיף בלי ויכוח.

ארבעה אנשים. או שאחד מהם שיקר ומסר דינן-וחשבון שיקרי לוועדת-חקירה, וזה כנראה עוד ביריעת ראשיה-ממשלה לשעבר ושלעתיד (שמיר), או ששלושת האחרים שיקרו, ואם כך יש להעמיד אותם לדין, כדי לטהר את השרות הממשלתי מהם ומשכמותם. הדברים פשוטים עד כדי כך.

ביטחון המדינה? - מסך הערפל הגוח למי שמבקש להעלים את מעשיו. האיש הישר אינו זקוק להגנות כאלה. אדרבה, ביטחון המדינה מחייב בדיוק שכל אלה ושותפיהם - כולל אלה שרצחו שבויים ואלה שידעו על כך וחיפו, או שרק הובאו כסוד השקר והחיפוי - יסולקו מן החיים הציבוריים שלנו. אך נאמר כתג' והיה ביטחון המדינה שלכם שחור.

בצרפת זה קרה, תוך שנים לא רבות, מדוע נעצם לא אצלנו?

כי ההיסטוריה חוזרת, גבירותי ורבותי, אבל תמיד באררת אחרת.

יועץ מן הפטרה

סבכוני כדורים, אמר היועץ המישפטי החדש לממשלה לשני כתבים שריאיינוהו לאחר מינויו. אני הוא החוגג והוא היועץ היוצא פרופ' זמיר) הוא המפתח, השמיע מעל מירקע הטלוויזיה, לא שררה אני נתן לכם - עברות אני נתן לכם, המליץ באוזני עיתונאים באותו יום. כחתן יוצא מחופתו, המשיל את הרגשתו באוזני מראיין טלוויזיה, אל תגידו בנת, אל תספרו בחצות אשקלון, ציטט למשה רונן מידעות אחרונות.

כל זה - אכזבי - יבול של יום אחד. כיוון שכך, הבה נשיב לו גם בנו שלוש קודש: כל המעיד עדות שקר בחברו ראי להשליכו לכלבים. כל המלשץ אדם בסתר אין לו חלק לעולם הבא. כל הממרק עצמו לעכירה, חבורות ופצעין יוצאין בו. כל המכבד את הרשע הרי זה כעובד עבודה זרה. כל אדם שיש בו חנופה נופל בגיהנום. כל המקבל עליו שררה בשביל ליהנות ממנה, אינו אלא כנואף היה. כל שהוא כביצה, ביצה טובה היא ימנו. שתיקח יפה מדיכוכי, לא עליך יש לי תרעומות אלא על מי שהביאך בשלום. בין כך ובין כך אתה עתיד ליתן את הדין. ה. מטרה ■

כפרים

אלף שנים יום אחד

אדמון עמרן אל מלא אלף שנים יום אחד הוצאת המחשבה החרדית פאריס

האם אפשר להיות אדון (מסיה) שאינו צעיר עוד, מאופק עד כדי חיישנות, להתחיל לכתוב קרוב לגיל שישים, למצוא מ"ל ולזכות לכך שספריו ייקראו - שואלת מבקרת כמורו הספרותי של העיתון הצרפתי לה מונד. כי כל הדברים האמורים נתקיימו בסופר היהודי

המארוקאי הכותב צרפתית אדמון (כתיב: אדמונד) עמרן אל מלא, שהרומאן השלישי פרי עטו יצא לאור בימים אלה בצרפת.

הראשון, מהלך בלא תנועה, יצא לאור בשנת 1980. שלוש שנים לאחר-מכן הופיע בצרפתית איילן או לילו של הסיפור. ועתה הרומאן האחרון לפי שעה: אלף שנים יום אחד, ששם גיבורו נסים.

אלף השנים, מתברר, מתייחסות למשך קיומה של יהדות מארוקו. היום האחד הוא היום היחיד, כביכול, שבו הגיעו אלף שנים אלו של היסטוריה יהודית-מארוקאית לקיצן עם העלייה הגדולה לישראל. מה שהמבקר הצרפתי אינו מציין הוא כי כותרת הספר שאולה מן הסמוק בתהילים: כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבור. כך בעיניו של בורא עולם. מסתבר כי כך, לעיתים, גם בקורותיהם של בראיו.

אל מלא, המתגורר בצרפת זה יותר מעשרים שנה, היה חבר פעיל במפלגה הקומוניסטית במארוקו במשך ארבע-עשרה שנה לפני שמשך ידיו מכל פעילות פוליטית ב-1959. היה צורך, הוא אומר בשפתו הציורית, לנתק את הקשר עם כותרת הספר ולהשליך את עצמך למים כדי להיות מסוגל לכתוב, דבר שאילו נתאוותי מאו ומעולם.

הרומאן שלו, המתואר ברשימת הביקורת כמסע בזיכרון, הוא רומאן אישי קשה לפיענוח, מיוחד בלשונו ואפילו בעקרונות הפיסוק שלו, המזכיר את ויליסס של ג'וז'ס יותר מאשר את הרומן הפופולארי המיועד לקריאה המונית. ואף על-פיכך אין הוא נערך סימני אקטואליה: אפילו מילחמת-לבנון נזכרת בו. אבל אין בו זכר לגישה עיתונאית.

ברור שסיפור זה קשור גם למלחמת הלבנון, מעיד אדמון עמרן אל מלא על יצירתו, אבל לא הייתי רוצה שישגרו אותי בתוך בעיות פוליטיות.

תיאטרון

למה דווקא אורוול

חוות החיות בתיאטרון הקאמרי מחזה: ג'ורג' אורוול בימוי: גדי רול

בסאטירה החריפה חוות החיות, שנתפרסמה ב-1954, הביע ג'ורג' אורוול את דעתו על הדינמיקה של מהפכות חברתיות באמצעות עלילה פשוטה בעלת כיוון התפתחות ברור ודמויות שהן סטריאוטיפים של התנהגות אנושית.

בתיאטרון הקאמרי נותרו העלילה הפשוטה והדמויות הסטריאוטיפיות. הסאטירה נדחקה לשוליים, לא רק משום שאיננה עוד מקורית וחריפה כפי שהיתה בזמן כתיבתה, אלא גם ובעיקר משום שעל-פי עיבורו של פיסר הול ובכימויו של גדי רול פינתה את מקומה לטובת עשייה מחזמרית מתמשכת, נמרצת ובעייתית. הדגש במחזמר חוות החיות הושם כולו על הצד האסתטי, עד כי שיקולים חזותיים הכתיבו לא פעם התרחשויות שעמדו בסתירה גם להגיון העלילתי הפשוט וגם לדרך עיצובן של הדמויות האודרוליות. התנהגות החיות תחת שילטונו המדכא של האדם לא היתה שונה מהתנהגות

אוטובוס הרוח

אוטובוס הסופרים בדרך לירושלים: משה בר-שאל, ישראל בר-כוכב, יצחק ליבני, יאיר הורוביץ ואחרים

מדי פעם נתקפים גם סופרים ואינטלקטואלים מהוגנים רוח שטות. מין תאוה עכורה להתחכך מעט בגופם - אם לא בשרש נישמתם - באישי צמרת השילטון. ארזא מיצווה על מוקיריהם וידידיהם להשיאם עצה לחזור ולענין בדבר שמא אין כבודם, ככבודה של בת-מלך, זו, אלא בביתם פנימה. עורך סימן קריאה, הפרופסור מנחם פרי, מן הממולחים שברקחי יחסי-הציבור בקריית-הספר שלנו, לא יעץ טוב לעמיתיו הסופרים בעת שתיכנן בשבילם את מביצע האיוולת האחרון: עליה לירושלים כדי לחוג שם בצוותא עם ראשי-הממשלה את צאתה של חוברת חדשה של כתב-העת שבעריכתו.

וכך יצא לדרך אוטובוס-הרוח ובו כשישים צליינים חילוניים: סופרים ומשוררים, אנשי אקדמיה וסתם מרעין בישין. וזאת בעצם השבוע שבו רעשה כל הארץ בפרשת הפקיד הבכיר, שבה היתה למר פרס עמדה שדומה כי לא נועדה לרכוש לו אהדה יתירה בקרב סופרים ואנשי-רוח דווקא.

כשנשאל הפרופסור פרי - אשר קשר בדבריו שיבעה כיתרי-רוח לראשו של ראש-הממשלה - לפרש המסע התמוה, שלפי מיטב ידיעתנו אין לו אח רוע בתרבויות המערב של העשורים האחרונים, השיב תשובה משונה: אילו היינו נפגשים עם ערפאת - איש לא היה בא אלינו בטענות.

אולי כן ואולי לא. אבל מה עניין שמיטה להר-סיני. גם קשה מאוד לראות את המארח הנחה מן ההשוואה. כך או כך, מקור בכיר שהשתתף במיפגש הלבבי דיווח כי ראשי-הממשלה, כדרכו, שפע נימוסים נאים וציטטות, האיש שמעולם לא נקח אצבע קטנה למען הסיפור העברית (בניגוד לפעולתו למען יישוב קדום, לשם השוואה) ידע גם הפעם להפיק את מיטב הרווח במינימום ההשקעה. כמינהגו, דיבר אל אורחיו בפרחים. הללו מצידו גמלו לו על-פי דרכם, כשאימצו אותו להקשיב לדיוקלומים של שירים, סיפורים, דברים כדורבנות עם נופת-צופים.

אומרים שאחרי הנשך חזר האוטובוס על נוסעיו העייפים אך המרוצים לשפלה. כל מאמציו לאתר השבוע את אנשי-הרוח שבקרב הצליינים עלו בתוהו. לכולם שלום.

רב טרם ■